

Το φύσημα των μελτεμιών:

Δεμένο με τη ζωή του Έλληνα για περισσότερα από 2.500 καλοκαίρια

Δρ Γεώργιος Μπαλούτσος, Αναπληρωτής Ερευνητής

Ινστιτούτο Μεσογειακών Δασικών Οικοσυστημάτων & Τεχνολογίας Δασικών Προϊόντων

Το φύσημα των μελτεμιών (Ελευσίνα): Πανάρχαιο γνώρισμα του κλίματος στον τόπο μας το καλοκαίρι, με θετικές αλλά και αρνητικές συνέπειες (Φωτ. εφημ. «ΤΟ ΒΗΜΑ», της 13-08-2003).

Κανένας άλλος παράγοντας δεν επηρεάζει τόσο πολύ τη ζωή μας σε καθημερινή βάση όσο ο καιρός. Αυτός άλλωστε είναι και ο λόγος που οι πρώτες κουβέντες που ανταλλάσσουμε με τους συνανθρώπους μας αναφέρονται στον καιρό. Επιπλέον ο καιρός, λόγω των σοβαρών επιδράσεων γίνεται συχνά και πρώτη είδηση στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Γενικότερα, το χειμώνα μας επηρεάζουν το κρύο και τα χιόνια, την άνοιξη οι όψιμοι παγετοί, η γύρη των φυτών που διασκορπίζεται στην ατμόσφαιρα και ο πυρετός της «άνοιξης», το φθινόπωρο οι πλημμύρες και η υγρασία και το καλοκαίρι οι καύσωνες, η ανομβρία και τα μελτέμια. Στα τελευταία αναφέρεται και το παρόν άρθρο αφού οπωσδήποτε θα εκδηλωθούν και φέτος και ίσως είναι ιδιαίτερα συχνά και ισχυρά σε ένταση.

Η ονομασία τους είναι τουρκική και σημαίνει, όπως και η αραβική, μουσώνες, «εποχικός άνεμος». Επομένως, τα γνωστά μας μελτέμια οφείλουν την ονομασία τους στην εποχική τους εμφάνιση - το καλοκαίρι κάθε έτους - και κυριαρχούν στην ανατολική ηπειρωτική Ελλάδα και κυρίως στο Αιγαίο και γενικότερα στην ανατολική Μεσόγειο. «Φυσούν» συνήθως με ταχύτητα 20-55 χλμ./ώρα, αλλά αυτή συχνά στο ανοιχτό πέλαγος ξεπερνάει και τα 75 χλμ./ώρα. Στην περίπτωση αυτή κατατάσσονται στη θύελλα.

Τα μελτέμια είναι δεμένα με τη ζωή του Έλληνα αφού η ιστορία τους ξεκινάει από την αρχή της ιστορίας της χώρας μας και η κανονικότητά τους στην εμφάνιση αναφέρεται για πρώτη φορά από τον Ησίοδο (8ος αιώνας π.Χ.) με την ονο-

μασία «ετησίες». Ποιος ξέρει όμως για πόσες χιλιάδες χρόνια πριν την αναφορά του Ησίοδου φυσούσαν με τον ίδιο ρυθμό, χωρίς να έχουμε γραπτές πληροφορίες! Άλλωστε η εμμονή τους να φυσούν συνεχώς για παραπάνω από 2.500 καλοκαίρια, δείχνει και τη σταθερότητα του κλίματος της περιοχής, τουλάχιστον γι' αυτό το χρονικό διάστημα.

Εκτός από τον Ησίοδο και άλλοι αρχαίοι συγγραφείς, όπως ο Άρατος, ο Θέων, ο Αριστοτέλης κ.ά. αναφέρθηκαν στα μελτέμια. Ειδικότερα ο Άρατος στα «Φαινόμενα» αναφέρει μεταξύ άλλων: «Όταν τα χωράφια είναι γυμνά από στάχνα και όταν ο Ήλιος με τον Λέοντα και τον Τήμο εμφανίζονται για πρώτη φορά μαζί στον ουρανό, τότε οι ετησίες σφουρίζοντας πέφτουν ορμητικά στο απέραντο πέλαγος. Τότε το ταξίδι ούτε και με κουπιά δεν είναι ενοϊκό και τότε είναι που μον αρέσουν τα μεγάλα καράβια».

Οι αναφορές αυτές δείχνουν την επικράτηση των μελτεμιών το καλοκαίρι, το φόβο που προξενούσαν στον άνθρωπο και κυρίως δείχνουν τις δυσμενείς τους επιδράσεις στις ανθρώπινες δραστηριότητες. Αυτές όμως στις μέρες μας όχι μόνο δεν εξαλείφθηκαν, αλλά αντίθετα αυξήθηκαν.

Ειδικότερα τα μελτέμια στην εποχή μας:

- Μειώνουν την υγρασία στη δασική βλάστηση και στην ατμόσφαιρα και ξηραίνουν το χώμα και το χορτάρι. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του κινδύνου έναρξης και επέκτασης δασικών πυρκαγιών.
 - Συμβάλλουν στην αναβολή του απόπλου των πλοίων ή δυσκολεύουν τη ναυσιπλοΐα.
 - Ξηραίνουν τις καλλιέργειες που δεν αρδεύονται και κυρίως στα νησιά.
 - Δυσχεραίνουν το ψάρεμα, κυρίως αν πνέουν και τη νύχτα.
 - Δυσχεραίνουν την κολύμβηση.
 - Αυξάνουν τον αριθμό των θυμάτων από πνιγμούς.
 - Μεταφέρουν στερεά σωματίδια από το έδαφος στην ατμόσφαιρα και κυρίως στις πόλεις το καλοκαίρι.
- Όμως** «ουδέν κακόν αμιγές καλού». Έτσι τα μελτέμια είναι εκείνα που:
- Μας δροσίζουν μέσα στην κάψα του καλοκαιριού αφού είναι κρύοι και ξηροί Β-ΒΑ ή ΒΔ άνεμοι και επιπλέον απομακρύνουν την υγρασία γύρω από την επιφάνεια του σώματος και επιταχύνουν την εξάτμιση του ιδρώτα.
 - Καθαρίζουν την ατμόσφαιρα των πόλεων από τους ρύπους.
 - Αποτελούν πηγή αιολικής ενέργειας για το σύνολο των νησιών του Αιγαίου.

- Δημιουργούν ευνοϊκές συνθήκες για τους αθλητές της ιστιοσανίδας.
- Κάνουν πιο έντονο το γαλάζιο του ουρανού μας.
- Στολίζουν τον ουρανό με περισσότερα αστέρια τα βράδια.
- Κάνουν πιο ελκυστική τη βραδινή μας έξοδο λόγω της δροσιάς και της εξασθένησης της έντασής τους.

Βέβαια όνειρο και επιθυμία του κόσμου των περιοχών επικράτησης των μετεμιών ήταν και είναι πάντοτε η ενίσχυση των ευεργετικών τους επιδράσεων και η μείωση των αρνητικών. Όμως τα καιρικά φαινόμενα και συνεπώς και τα μελέμια, καθορίζονται από φυσικούς νόμους και δυνάμεις που δεν ελέγχονται από τις ανθρώπινες δυνατότητες. Επομένως τα μελέμια θα εξακολουθήσουν να εκδηλώνονται και η μόνη δυνατότητα στον άνθρωπο για τη μείωση των αρνητικών τους επιπτώσεων είναι η λήψη προληπτικών μέτρων και η καλή οργάνωση. Τέτοιες ενέργειες ενισχύονται σημαντικά από τη γνώση και κατανόηση των μηχανισμών δημιουργίας και λειτουργίας αυτών των ανέμων. Ειδικότερα απάντηση στις ερωτήσεις:

- Πως δημιουργούνται τα μελέμια;
- Από ποια περιοχή προέρχεται ο άνεμος;
- Γιατί εκδηλώνονται το καλοκαίρι;
- Γιατί η ένταση τους αυξάνεται τη μέρα και εξασθενεί τη νύχτα;

κάνει πιο αποδεκτή τη συμβίωση του ανθρώπου με αυτά και μας διευκολύνει να προετοιμαστούμε για την ελάττωση των αρνητικών τους επιπτώσεων.

Απαντώντας στα παραπάνω ερωτήματα, επισημαίνουμε πως τα μελέμια οφείλονται σε ένα πολύ εκτεταμένο και ισχυρό χαμηλό βαρομετρικό σύστημα που δημιουργείται το καλοκαίρι στη ΒΔ Ινδία και στα οροπέδια του Ιράν. Οι περιφερειακοί άνεμοι του συστήματος αυτού που έχουν ΒΑ, Β ή ΒΔ κατεύθυνση, περνούν από την ανατολική ηπειρωτική Ελλάδα και το Αιγαίο. Στο ίδιο σύστημα οφείλονται επίσης και οι μουσώνες στην Ινδία που πνέουν το καλοκαίρι («χαμηλό των μουσώνων»). Επομένως το κέντρο δημιουργίας των μετεμιών βρίσκεται πολύ μακριά από την Ελλάδα (ΒΔ Ινδία και Ιράν). Το χαμηλό αυτό σύστημα δημιουργείται στη συγκεκριμένη περιοχή το χειμώνα και αντικαθίσταται, λόγω της μεγάλης διαφοράς θερμοκρασίας μεταξύ καλοκαιριού και χειμώνα, από ένα εκτεταμένο υψηλό βαρομετρικό σύστημα στην κεντρική Ασία και Σιβηρία. Έτσι οποιοδήποτε ΒΔ, ΒΑ ή Β άνεμοι που φυσούν στην Ελλάδα το χειμώνα, οφείλονται σε άλλα συστήματα και δεν υπάγονται στα γνήσια μελέμια.

Η ισχυρή ένταση των μετεμιών τη μέρα και η εξασθένησή τους τη νύχτα οφείλεται στη μεγάλη διαφορά θερμοκρασίας μεταξύ της επιφάνειας της ξηράς και της θάλασσας τη μέρα και τη νύχτα. Ειδικότερα η επιφάνεια της ξηράς τη μέρα και κυρίως μετά το μεσημέρι, θερμαίνεται πολύ κι έτσι ο αέρας επάνω απ' αυτή ανυψώνεται σημαντικά. Επομένως επάνω από τα νησιά του Αιγαίου και την ανατολική ηπειρωτική Ελλάδα, δημιουργείται τη μέρα «κενό αέρος» το οποίο ορμάει ταχύτατα να καλύψει ο χαμηλότερος, βαρύτερος και ψυχρότερος αέρας επάνω από τη θάλασσα. Οι κινήσεις αυτές συμβάλλουν σημαντικά στην αύξηση της ταχύτητας των μετεμιών τη μέρα, και αν τύχει στην κεντρι-

